

EEVA AARNIO, MIKKO JÄKÄLÄ,
JARI HOFFRÉN & PEKKA ISOTALUS

Poliittisen toiminnan uusilla foorumeilla

TEKNOLOGIAVÄLITTEISYYS
EDISTÄJÄ VAI ESTÄJÄ?

Teknologian on jo pitkään nähty olevan väline, jonka avulla kansalaisten osallisuutta poliittiseen päätöksentekoon voitaisiin aktivoida, syventää ja laajentaa. Yhtä lailla pinnalla ovat olleet myös pessimistiset käsitykset teknologian vaikutuksista demokratian prosesseissa. Keinoja, joilla kansalaisten ja viranhaltijoiden tai poliittisten päättäjien välisiä vuorovaikutussuhteita voitaisiin tiivistää, on pohdittu 1920-luvulta lähtien. Yleensä teknologialla tarkoitetaan tekniikan inhimillistä hyödyntämistä jonkin ongelman ratkaisemiseksi. Tässä artikkelissa tek-

nologian hyödyntämistä tarkastellaan poliittisen toiminnan näkökulmasta. Käänteentekeväenä ja erittäin monimuotoisena poliittisena teknologiana voidaan pitää edustuksellisen vaalijärjestelmän toteuttamista, jota käytännössä voidaan tukea erilaisin teknologisin ratkaisuin. Suppeimmillaan teknologialla voidaan viitata yksittäiseen tekniseen ratkaisuun poliittisen toiminnan välineenä esimerkiksi kampanjalentolehtisistä elektroniseen ryhmäpäättöksenteontukijärjestelmään.

Aktiiviset käytännön kokeilut teknologian hyödyntämiseksi kansalaisten osallistumisen näkökulmasta aloitettiin 1970-luvulla, jolloin teknologiaa testattiin esimerkiksi elektronisen kaupunkikokouksen ja etä-äänestämisen avulla. (Becker & Slaton 2000; Wilhelm 2000) Näissä kokeiluissa radion, puhelimen ja television ohien alkoivat myös yhä useammin liittyä tietotekniikka ja tie-

tokoneet. Problematisoimattomana tavoitteena varhaisimissa kokeiluissa oli rakentaa uusia suoria vaikutuskanavia kansalaisille. Viime vuosina politiikan ja teknologian tutkimukseen ja siihen liittyvään keskusteluun ilmaantunut teledemokratian ilmiö onkin osa laajempaa pohdintaa, joka arvioi uusien viestintäteknologioiden suhdetta demokratiaan (mm. Fishkin 1991; Masuda 1981). Teledemokratian käsite ei ole millään muotoa yksiselitteinen, mikä johtaa teledemokratiakeskustelun monialaisuuteen, -tahoisuuteen ja -tasoisuuteen. Yhtä lailla teknolo-

Artikkeli haastaa määrittelemään teledemokratian lähtötilanteen, jossa demokratian kertomus ei ole millään muotoa valmis eikä ole yksimielistä käsitystä siitä, mitä demokratia edes on. Demokratian ja teknologian dialogissa teknologia on poliittisen toiminnan väline, muttei toimija itsessään. Keskeistä on kiinnittää huomio teknologiavälitteiseen demokratiaan eikä itse teknologiaan. Artikkelit esittelee teledemokratian tavoitehierarkian, joka toimii arviointivälineenä, joka auttaa haivaitsemaan ja hahmottamaan teknologiavälitteisen politiikan monitasoisuutta ja toimijoita. Hierarkia kuvaa sitä, miten toiminnan demokraattisuutta tavoiteltaessa teknologian käytön haasteellisuus lisääntyy. Teknologian ja poliittisen toiminnan tuloksena ei aina ole teledemokratia, mitä ei välttämättä tavoitellakaan. Esimerkiksi informointi, tiedottaminen, elektroninen asiointi ja keskusteluareenat ovat esimerkkejä teknologian käytöstä poliittisen toiminnan uusina foorumeina. Vaativimmillaan teknologian käytön tavoitteet ovat pyrittäessä moniääniseen teledemokraattiseen politiikkaan, joka haastaa myös teknologiaa käyttävän poliittisen toimijan ottamaan aktiivisesti, toisia kuunnellen, vastuuta päätöksistä, valinnoista ja toiminnan suuntaamisesta.

gian ja poliittisen toiminnan aihepiiriä on pyritty ottamaan haltuun esimerkiksi elektronisen demokratian, digitaalisen demokratian ja kyberdemokratian käsitteillä. Esimerkiksi Hagen (1997) on hahmottanut eri käsitteiden sisältöjä ja suhteita toisiinsa elektronisen demokratian typologian avulla (myös Watson & Mundy 2001). Ennen kaikkea teledemokratialle asetettujen tavoitteiden erilaisuus tekee teledemokratian eri määrittely-yrityksistä hankalasti rinnastettavia. Tässä artikkelissa ei oteta kantaa edellä mainittujen käsitteiden sisältöön tai niiden välisiin suhteisiin, vaan teledemokratia toimii operationaalisena käsitteenä tarkasteltaessa teknologian käyttöä poliittisen toiminnan näkökulmasta.

Teledemokratiakäsitteiden monikerroksisuutta kuvaa hyvin se, että määrittelyä rajaa kokeilu tai alue, johon viitaten sitä on käytetty. Osassa tapauksia konteksti antaa mahdollisuuden hyvinkin tarkkaan käsitteen rajaamiseen, kuten äänestämisen yhteydessä. Toisessa ääripäässä painotetaan demokratian laajoja ihanteita, jolloin määritelmätkin jäävät yleiselle tasolle ja purkamattomiksi. Kun teledemokratiassa painotetaan elektronisen äänestämisen näkökulmaa, positiivisina oletuksina nostetaan esiin äänestysaktiivisuuden kasvu, äänestämisen helppous ja mukavuus sekä esimerkiksi kansalaisten muuttuvien tarpeiden huomioon ottaminen äänestyksen järjestelyissä (Hoffman & Cranor 2001; Mohen & Glidden 2001). Yhdistävänä oletuksena on kuitenkin usein se, että teknologia ratkaisee perinteiseen institutionaaliseen politiikkaan ja edustajuuteen liittyviä ongelmia. Esimerkiksi Kuntaliiton WWW-viestinnän ohjeissa todetaan problematisoimatta, että kuntalaisia voidaan web-sivujen avulla aktivoida osallistumaan vaaleihin (Kuntaliitto 2001). Elektronisen etä-äänestämisen ongelmina nostetaan puolestaan esiin teknologian käyttöön liittyvät riskit esimerkiksi tietoturvan, anonymiteetin ja yksityisyydensuojan osalta ja epäilyt sekä järjestelyjen mahdollisuudesta lisätä äänestysaktiivisuutta että esimerkiksi tietokoneiden ja teknologian aktiivisten käyttäjien suosimisesta (Hoffman & Cranor 2001; Mohen & Glidden 2001; Phillips & von Spakovsky 2001). Kansalaiskeskustelun näkökulmasta teledemokratiassa painotetaan puolestaan poliittisen tiedon ja mielipiteiden välittymistä erilaisten poliittisten ryhmien sisällä ja välillä. Eräiden käsitysten mukaan teknologiaa on otettu käyttöön, jotta demokraattisten arvojen – kuten tasa-arvon, saavutettavuuden, moniarvoisuuden – toteuttamista voitaisiin helpottaa ja näin helpommin saavuttaa demokraattisempi ja oikeudenmukaisempi yhteiskunta esimerkiksi valtasuhteiden näkökulmasta. (Watson ym. 1999; Wilhelm 2000)

Myös perinteisillä joukkoviestimillä on usein ollut oma roolinsa demokratia-keskustelussa. Medialla on katsottu olevan tärkeä tehtävä ”vahtikoirona” demokratian toimivuuden kannalta. Toisaalta politiikan viestinnällistymiskehityksen

myötä median on katsottu siirtyneen vahtikoiran roolista entistä enemmän poliittiseksi vaikuttajaksi, mikä on myös herättänyt runsaasti keskustelua ja kritiikkiä. Median keskeisen aseman poliittisessa toiminnassa on katsottu jopa horjuttavan kansalaisten uskoa demokratian toimivuuteen. Uusi teknologia asettaa kuitenkin myös perinteisen median uuteen asemaan. Kansalainen ei enää välttämättä tarvitse asioita suodattavaa välikättä vaan voi itse olla suoraan yhteydessä informaatiolähteisiin. Ajatus perinteisen median muuttumisesta entistä tarpeettomammaksi on nähty joskus uhkana, sillä silloin kansalainen saattaa altistua enemmän suoranaisen manipuloinnin kohteeksi. Useimmiten median ohittaminen on kuitenkin nähty mahdollisuutena juuri suoran vuorovaikutuksen mahdollistamisen ja median omia tarkoituksia tukevan raportoinnin välttämisen näkökulmista. Tosin täytyy todeta, että toistaiseksi tällaisesta perinteisen joukkoviestinnän roolin heikkenemisestä ei ole juurikaan näyttöä. Esimerkiksi uuden teknologian etuna perinteiseen mediaan on pidetty sen mahdollisuuksia aktivoida kansalaisia julkiseen keskusteluun, mutta toistaiseksi Internetissä käyty kansalaiskeskustelu on kuitenkin ollut niukkaa eikä siitä vielä ole perinteisten yleisöosastojen uhkaajaksi (Djupsund & Carlson 2001; Pietilä 2001).

Yllä olevat esimerkit johtavat nopeasti huomioon siitä, ettei teledemokratiaa käsitteenä tai poliittisena ilmiönä ole vielä juurikaan arvioitu, ja että teknologian käyttö poliittisessa toiminnassa saa erilaisia merkityksiä riippuen siitä, mistä näkökulmasta asiaa halutaan lähestyä. Alustavien teledemokratia-arvioiden ongelmanna on ollut, ettei niissä määritellä itse demokratiaa juuri lainkaan – se otetaan pikemminkin annettuna. Lisäksi arvioita leimaa usein se, että yksittäisten kokeilujen tulokset laajennetaan toisissa yhteyksissä koskemaan koko populaatiota tai niitä hyödynnetään ilman kriittistä pohdintaa tutkimusasetelman tai sovelluskohteen konteksteista. Tästä esimerkkinä ovat kanonisoituneet teledemokratiakokeilut, joiden tuloksiin vedotaan erilaisissa tarpeissa ja tarkoituksissa. Tällöin esimerkiksi Havaijin ja Nova Scotian (Becker 2001) äänestämiseen liittyvien kokeilujen tai Santa Monican ja Seattlen (Aurigi & Graham 1998; Dutton 1994) elektronisten kaupunkikokouskokeilujen tavoitteita ja havaintoja kerrataan ja vahvistetaan uusia kokeiluja suunniteltaessa.

Kanonisoitujen kokeilujen käyttäminen uusien kokeilujen perustana on hyvin ongelmallista, koska ne eivät tue innovatiivista uusien demokratiaan liittyvien tavoitteiden asettamista vaan pitäytyvät jo nykyisellään ohuiksi käyneissä tavoitteissa. Esimerkiksi pelkkä osallistujien aktivoiminen tai osallistujamäärien lisääminen ovat epämääräisyydessään ja yleisyydessään riittämättömiä, vaikka ne olivatkin ensimmäisten kokeilujen ensisijaisia päämääriä.

Teledemokratia nähdään – demokraattisen politiikan teknologisoitumisen erikoistapauksena – optimistisena esimerkkinä siitä, kuinka teknologia edistää demokratiaa. Kysymys itse demokratiasta on ikään kuin valmis tai ratkennut, ja kysymys on enää sen käytäntöjen teknologisesta tehostamisesta. Demokratia ja viestintäteknologia ovat tämän näkemyksen mukaan eräänlaisia optimismia ruokkivia itsestäänselvyyksiä. Tätä ajattelutapaa on nimetty neofuturismiksi (Wilhem 2000), jota leimaa teknologian ihannointi ja kritiikitön usko kehitykseen, jossa uudempia ja nopeampia teknologisia ratkaisuja kehittämällä voidaan parantaa myös poliittisia prosesseja. Teknofobia (Brosnan 1998; myös Jay 1981) puolestaan nousee esiin vihamielisinä ja aggressiivisinä ajatuksina teknologiasta, joka aiheuttaa pelkoa tai levottomuutta, jopa niin paljon ettei teknologiasta haluta edes puhua. Tällöin teledemokratia ei voi tarjota ratkaisuja poliittisten prosessien kitkakohtiin. Molempia näkemyksiä saattaa ruokkia esimerkiksi teknologinen determinismi, jossa teknologiaa pidetään ulkoisena voimana tai autonomisena tekijänä, joka vaikuttaa ihmisten ja organisaatioiden toimim-

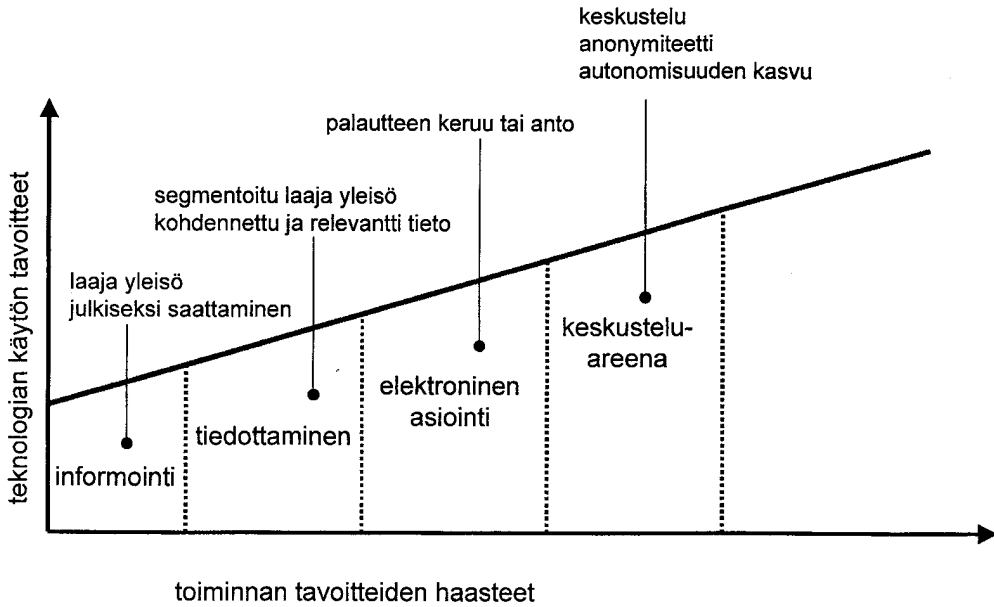
taan niiden toiminnasta riippumatta. Ihmiselle jää tämän näkemyksen mukaan sopeutujan ja reagoijan osa. (Markus & Robey 1988; Orlikowski 1992; Vehviläinen & Eriksson 1999).

Demokratian kertomus ei ole millään tavoin loppuun kirjoitettu tai selkeä (Dunn 1992). Ei ole olemassa yksimielisyyttä edes siitä, mitä demokratia oikeastaan on (Dahl 1987, 2000; Held 1987, 1995; Held & Pollitt 1986; Parry & Moran 1994; Sartori 1987; Zolo 1992) tai kuinka sitä tulisi arvioida (Hoffrén 2000). Sama on huomattavissa myös teledemokratian kohdalla. Jos demokratiateorian ja teledemokratian pohdintojen toivotaan kohtaavan, teledemokratian lähtötilanne on määriteltävä aiempaa selkeämmin. Siinä hyväksytään ensinnäkin käsitys, että teknologia on jonkun toiminnan väline tai kanava, kuten puhelinkin, muttei toimija itsessään (esim. Wilhelm 2000). Lisäksi hyväksytään, että demokratian periaatteet ovat vain vaivalloisesti ja osittain konkretisoituneet. Keskeistä on kiinnittää huomio teknologiavälitteiseen demokratiaan eikä itse teknologiaan, vaikkakin sen ominaisuuksia on helpompaa arvioida kuin teknologian avulla tuetun demokraattisen toiminnan laatua.

Toisaalta olisi katteetonta väittää, etteikö teknologisilla innovaatioilla olisi merkitystä demokratiaprosessien vaikeasti hahmotuvissa sopukoissa. Suora vaikuttaminen esimerkiksi painostusryhmien ja vallanpitäjien, äänestäjän ja ehdokkaan, äänestäjän ja edustajan sekä kuntalaisen ja viranhaltijan välillä on osa demokratiaa. Oma merkityksensä poliittista ilmastoa säätelevälle keskustelulle on myös epävirallisella eri foorumeilla tapahtuvalla viestinnällä, pikagallupeista keskusteluryhmiin (Barber 1998; Habermas 1998; Hatab 1995; Sassi 2000).

Teledemokratian tavoitehierarkia

Seuraavassa tarkastelemme teledemokratian kenttää teledemokratialle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta ja esittelemme teledemokratian tavoitehierarkian, jota käytämme työkaluna teledemokratian sovellusalueiden erittelyssä ja arvioinnissa. Esimerkkien kautta pyrimme havainnollistamaan sovellusten tavoitteita sekä kansalaisnäkökulmasta (kohdeyleisön) että institutionaalisesta (palvelun tarjoajan) näkökulmasta. Teledemokratian tavoitehierarkia toimii lukutapana, joka auttaa havaitsemaan ja hahmottamaan teknologiavälitteisen politiikan monitasoisuutta ja toimijoita. Hierarkia ei ole normatiivinen vaan se pyrkii antamaan kuvan teknologiavälitteisen poliittisen toiminnan tavoitteiden asettamiseen liittyvästä problematiikasta, tavoitteiden ja toimintatapojen suhteista. Jos esimerkiksi toiminnan pääasiallisena tarkoituksena on välittää informaatiota, web-sivusto riittänee keskusteluympäristön sijasta. Toisaalta pelkkää informointia ei ole kenenkään näkökulmasta perusteltua kutsua poliittiseksi foorumiksi tai keskustelun tukijaksi. Alla on esitelty teledemokratian sovellusalueiden erittelyn ja arvioinnin työkalu. Tässä luvussa esittelemme teledemokratian sovellusalueita hierarkian näkökulmasta. Hierarkia kuvaa sitä, miten toiminnan demokraattisuutta tavoiteltaessa toiminnan tavoitteiden ja teknologian käyttämisen haasteellisuus lisääntyvät. Teledemokratian tavoitehierarkian tarkastelu pyrkii tuomaan esiin sen, että demokratiateoreettinen keskustelu ja teledemokratiakeskustelu kulkevat samansuuntaisesti kuitenkin ollen eri vaiheissa. Aina silloin tällöin juonteet kohtaavat, jolloin kehkeytyy yhteinen, tietyn ajan odotuksia esiintuova keskustelu. Tällä hetkellä keskustelun avainsanoja tuntuvat olevan muun muassa interaktiivisuus, osallistuminen ja vaikuttaminen – ilman niiden sisältöjen tarkempaa eksplikointia.

Kuvio 1 Teledemokratian tavoitehierarkia, tavoitteet I-IV

Informointi. Tässä hierarkiassa informoinnilla tarkoitetaan informaation tai tiedon julkiseksi saattamista laajalle yleisölle esimerkiksi web-sivujen avulla. Esimerkkinä informoinnista ovat kuntien web-sivut, joille on koostettu perustietoja kunnasta. Ratkaisuja siitä, mistä asioista kerrotaan ja miten niistä kerrotaan, ohjaavat muun muassa Julkishallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan (JUHTA) ja Kuntaliiton suositukset (JUHTA 2000; Kuntaliitto 2001). Aktiivinen kuntalainen voi hyödyntää web-sivuilla olevaa informaatiota oman tiedontarpeensa ohjaamana. Vaikka kuntalaisen rooliksi saattaa jäädä passiivinen ja hyvinkin satunnainen informaation vastaanottaminen, elektroniseen muotoon tallennettu informaatio tarjoaa kuitenkin periaatteessa mahdollisuuden informaation hakamiseen ja hyödyntämiseen ajasta ja paikasta riippumatta.

World Wide Web kampanjafoorumina on yksi tutkituimmista teledemokratian alueista. Ensisijaisesti tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka puolue tai ehdokas käyttää verkkoa osana kampanjointia. Tämäntyyppinen tarkastelu tuo erityisesti esiin piirteitä ja tapoja käyttää web-sivuja. Esimerkiksi vuoden 2000 kunnallisvaalien tarkastelussa (Aarnio ym. 2000) nousi esiin, että suurimmat puolueet esittelivät web-sivuillaan kaikki ehdokkaansa kunnittain. Pienempien puolueiden ja niiden ehdokkaiden näkyvyys oli riippuvainen ehdokkaasta itsestään tai puolueen paikallisorganisaatiosta. Suurimmat puolueet tarjosivat ehdokkailleen valmiin sivupohjan, jota ehdokkaat saattoivat täydentää omilla tiedoillaan. Jotkut puolueet tarjosivat ehdokkailleen puolueen logolla tai vaaliteemalla varustetun sivun, jossa väliotsikot rytmittivät tietoja. Toisessa ratkaisussa ehdokkaan tietojen lisäksi sivupohjaan oli upotettu linkkejä puolueen toimintaan, organisaatioihin ja ajankohtaiseen informaatioon sekä mahdollisuus osallistua keskusteluryhmiin. Ensimmäinen ratkaisu korostaa yksittäistä ehdokasta. Jälkimmäi-

nen korostaa puolestaan ehdokasta tietyn puolueen listalla, ja sivujen selaajalla on samanaikaisesti mahdollisuus tutustua ehdokkaan puolueeseen.

Valmiin sivupohjan suunnittelulla ja ehdokkaan sivun sisällön määrittelyllä puolueet tekevät merkittävän valinnan. Valinta merkitsee, että jokaisesta ehdokkaasta on periaatteessa yhtäläiset, tosin usein niukat tiedot. Parhaimmillaan voidaan taata ehdokkaan jonkinlainen perusnäkyvyys verkossa, mutta pahimmillaan yksittäinen ehdokas voi hukkua massaan. Tutkitussa tapauksessa mikään ei olisi estänyt yksittäistä ehdokasta oma-aloitteisesti täydentämästä puolueen tarjoamaa web-sivua itsensä näköisillä, persoonallisilla sivuilla (mt.).

Ehdokkaat käyttivät puolueen ylläpitämiä web-sivuja eri tavoin, joten samankin puolueen ehdokkaiden valmiit sivut ja informaatio niillä vaihteli suuresti. Osa ehdokkaista ei täydentänyt sivupohjaa lisätiedoilla, jolloin hänestä kerrottiin joissakin tapauksissa ainoastaan nimi ja ammatti. Jos ehdokas hyödynsi tarjotun sivupohjan tehokkaasti, parhaimmillaan hänestä mainittiin numero, nimi, ammatti, koulutus, ikä, asuin- ja kaupunkinosa sekä perustelut sille, miksi hän on ehdokkaana ja mitä pitää tärkeänä. Ehdokas pystyi kertomaan myös vaalimottonsa sekä useita yhteystietoja. Joten, jos innostusta kävijällä riitti, hän saattoi näiden sivujen tietojen perusteella soittaa, lähettää ehdokkaalle sähköpostia tai vaikkapa siirtyä ehdokkaan omalle web-sivulle. (mt.)

Yksinkertainkin teknologia voi toiminnallisuuden näkökulmasta olla problemaattinen. Jos halutaan välittää informaatiota mahdollisimman tehokkaasti, teknologia tulee valita välitettävän informaation sisältö ja luonne sekä vastaanottaja huomioon ottaen. Vaalisivuja tarkasteltaessa teknologian valintaan ja käyttöön liittyvä problematiikka tuli esiin muun muassa visuaalisesti viimeistelyinä, mutta sisällöllisesti suunnittelemattomina ja kesken jääneinä julkaisuina. Sivujen tarkastelut osoittavat, että sivujen sisällöntuottaja ja tekninen toteuttaja saattavat tehdä tiedostamattomia valintoja, jotka vaikuttavat suuresti sen informaation laatuun ja käytettävyyteen, joka tuodaan julki sivujen käyttäjälle (mt.; Isotalus 1998b). Jos kampanjoinnissa käytetään web-sivuja vain kyseenalaistamattomana ulkokohtaisena mainosvälineenä, tämä näyttää joidenkin informaation hakijoiden näkökulmasta kampanjaretoriikan ja argumentaation heikkoutena.

Tiedottaminen. Tiedottamisella tarkoitetaan suunnitelmallista kohdennetun relevantin tiedon välittämistä joillakin kriteereillä segmentoidulle laajalle yleisölle. Yksinkertaisimmillaan esimerkki tällaisesta tiedottamisesta ovat ne kuntien web-sivut, joilla tarjottu tieto on järjestetty toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi. Tällaisia kokonaisuuksia on nähty tarpeelliseksi suunnata muiden muassa kaavoituksesta tai kuntaan muuttamisesta kiinnostuneille, yrityksen perustajille, sosiaalitoimen asiakkaille ja kirjaston asiakkaille. Taustalla on vakiintunut kuva tietynlaisia peruspalveluja tarvitsevasta kansalaisesta, jollaiseksi ei ajatella kunnan ympäristö-ongelmista kiinnostunutta henkilöä tai henkilöä, joka haluaisi seurata jonkin keskenkäisen poliittisen prosessin dokumentaatiota.

Selvempi esimerkki tiedottamisen suunnitelmallisuudesta ja kohdentamisesta on tiedottaminen tietyille ryhmälle erilaisissa kampanjoissa vaikkapa sähköpostin välityksellä. Tällä tavalla esimerkiksi viime presidentinvaaleissa ehdokas Halosen kampanjaorganisaatio pystyi esittämään oman näkemyksensä tapahtumista ja julkisuuteen esiin nousseista aiheista ennen kuin mediat käsittelivät teemoja (Jääskeläinen & Pekkola 2000). Hierarkian näkökulmasta suunnitelmallista ja kohdennettua tiedottamista on myös joistakin verkkosivuista tiedottaminen vain rajatulle segmentille. Nämä verkkosivut voivat olla julkisia tai edelleen käyttäjätun-

nuksella ja salasanalla suojattuja, esimerkiksi puolueet käyttävät laajalta yleisöltä suljettuja keskustelufoorumeita (ks. Aarnio 1998).

Kohdennetun relevantin tiedon tarjoaminen on erittäin problemaattinen kysymys: tiedon vastaanottajan käsitys tiedon relevanssista voi poiketa täysin tiedottajan näkemyksestä. Tiedon välittäjä voi vain suuntaa-antavasti ja mielessään keskiverro tiedontarvitsija hahmottaa todellista tiedontarvetta.

Joskus informaation määrä on riittämätön, jotta vastaanottaja voisi muodostaa siitä itselleen relevanttia tietoa. Joskus määrällisestikään runsas informaatio ei sisällä yksilön näkökulmasta ratkaisevaa tietoa. Esimerkiksi tontin ostajalle kunnasta annettu informaatio ei ehkä ole laadullisesti riittävää – kunnan tulevat ja mahdollisesti vielä kesken olevat kaavoitushankkeet saattaisivat vaikuttaa ratkaisevasti päätöksentekoon.

Informaation välittäjä käyttää viimekätistä valtaa sen suhteen, mitä kertoo tai jättää kertomatta ja millä tavalla informaation muotoilee, mutta informaation vastaanottaja tekee aina lopullisen tulkin. Esimerkiksi kunnan viranhaltijoiden ja päätöksentekijöiden näkökulmasta ei ehkä ole relevanttia tarjota tietoa kunnan ympäristöongelmista. Toisaalta vastaanottajalle saattaa jokin kunnan näkökulmasta merkityksettömältä tai harmittomalta vaikuttava seikka ollakin avain relevanttiin tietoon, kuten tieto paikkakunnalla olleesta mutta toimintansa lopettaneesta tehtaasta.

Elektroninen asiointi. Kun kohdennettuun tiedottamiseen lisätään mahdollisuus palautteen keruuseen tai kertaluonteiseen, ennalta määritellyn palautteen antoon, voidaan puhua elektronisesta asioinnista. Keveimmillään elektroninen asiointi on reagointia web-sivujen kautta järjestettyyn mielipiteen keruuseen. Tiedonkeruun ominaisuuksia määrittävät ensisijaisesti kysymykset tiedon kerääjästä, keruun tarkoituksesta ja tavoitteesta. Web-sivujen kautta tapahtuva tiedonkeruu on arkipäiväistynyt jopa inflatorisesti sekä kerääjän että vastaajan näkökulmista. Sitä pidetään kuitenkin sivujen interaktiivisuuden lisääjänä.

Toinen näkökulma elektroniseen asiointiin korostaa eurooppalaisen tietoyhteiskunnan jäsenille suunnattuja elektronisia julkishallinnon palveluja (esim. Ant-tiroiko 1998; White Book 1995). Tällöin kansalainen voi käyttää esimerkiksi julkishallinnon palveluja web-sivujen kautta perinteisten palvelujen rinnalla. Lisänä pelkkään informointiin webin välityksellä elektronisessa asioinnissa voidaan tarjota yhteydenottomahdollisuutta palveluntarjoajaan. Käyttäjä on siis suhteessa instituutioon, sen usein anonymiksi jäävän edustajan välityksellä. Tässä yhteydessä voidaan pohtia, kuinka kansalaisuuden käsite on liikkeessä. Sähköisen asiointin edistäminen on yhteydessä kansalaisten velvoitteisiin: kansalaiselta odotetaan aiempaa aktiivisempaa ja itseohjautuvampaa asennetta julkisen sektorin alueella. Kansalaisten tasa-arvoisuuden problematiikka onkin erittäin ajankohtainen poliittinen kysymys. Olisi myös mielenkiintoista tietää, miten elektroninen asiointi lisääntyessään vaikuttaa kansalaisen tiedonsaantiin. Saako kansalainen elektronisen asiointin kautta itselleen relevanttia tietoa, keskiverrolle tiedontarvitsijalle suunnattua informaatiota vai jääkö peräti tietoa vaille? On oletettavaa, että elektroninen asiointi muokkaa tiedonkulkua ja keskittää tietoa julkishallinnossa entisestään. Mitä harjaantuneempi ja aktiivisempi julkisen tietovarannon hyödyntäjä kansalainen on, sitä laajemmille tiedon lähteille hänelle avautuu pääsy.

Kolmas elektronisen asiointin muoto, johon myös useimmat teledemokratia-kokeilut keskittyvät, liittyy elektroniseen tai etä-äänestämiseen. Erityisesti menetelmää on käytetty paikallisen poliittisen ilmapiirin selvittämiseksi. Etä-äänestyk-

sessä – suoran demokratian ideaalin mukaan kansalaisilta tai edustuksellisen järjestelmän käyttöön joukolta kansalaisia yleinen mielipide seuloen – on kerätty tietoa esimerkiksi kolmella seuraavalla tavalla. Ensinnäkin voidaan valita vaihtoehto tai vaihtoehdot esitettyjen joukosta tai arvioida ehdotus tai ehdotukset kylä/ei -periaatteella. Toiseksi voidaan pyytää esitettyjen vaihtoehtojen priorisointia eli tärkeysjärjestykseen asettamista. Kolmanneksi voidaan antaa mahdollisuus vastata esitettyyn kysymykseen sanallisesti tai kirjallisesti. Tässä on kuitenkin huomattava, ettei elektronista tai etä-äänestämistä tahi mitä tahansa äänestämistä voida rinnastaa yleisen mielipiteen kanssa. Nurmen (1987) esimerkki osoitti, että täsmälleen samoilla preferensseillä ja vaihtoehdoilla saatiin viidellä eri äänestysmenettelyllä viisi erilaista versiota ”yleiseksi mielipiteeksi”. Tämä on yleisen mielipiteen – siis esimerkiksi demokraattisen tahdonmuodostuksen – niin teoreettisen kuin käytännöllisenkin tavoittelemisen kannalta varsin oireellinen havainto. Siitä ei ole pitkä matka konfliktisen ja radikaalejakin eroja ilmentävän poliittisen kulttuurin tunnustamiseen. Kyseisen kulttuurin demokratian kannalta keskeinen piirre on kuilu demokratian muodollisten ja sisällöllisten tavoitteiden, regiiminormien, ja demokraattisten prosessien tuotosten välillä. Meillä voi olla hyviä syitä ajatella kuten Aristoteles, jonka mukaan ”monta silmää näkee enemmän”. Mutta siitä ei seuraa, että jos vain kaikki ”näkemisen” eli demokraattisten prosessien (esimerkiksi preferenssien muodostamisen, deliberaation, dialogin) esteet poistettaisiin esimerkiksi teknologisiin menettelyin, prosessien lopputuloksesta muodostuisi taianomaisesti yleinen mielipide.

Elektronisiin äänestyskokeiluihin näyttää kuitenkin liittyvän konsensuaalisempi ja yksinkertaisempi politiikkakäsitys, jonka mukaan päätöksenteon kohteena oleva ilmiö on ainakin jollakin tavalla yksinkertaistettavissa äänestyksen mahdollistavaan muotoon ja että lopputulokseen pääseminen on äänestämällä ylipäättään mahdollista. Maailman monimutkaistuminen (Zolo 1992) ja yleisen mielipiteen saavuttamista koskevat epäilyt johtavat miettimään, millaista tietoa äänestäjät tarvitsevat äänestyspäätöksen tueksi. Todellinen poliittinen kysymys muodostuukin tässä tapauksessa siitä, kuka määrittelee ja valikoi materiaalin äänestäjän käyttöön. Jos päätöksentekoprosessi olisi täydellisen läpinäkyvä, äänestäjä voisi itse määritellä tiedon, jonka tarvitsee päätöksentekoa varten. Tällöin voidaan päätyä tilanteeseen, jossa äänestäjä saattaa kiinnostua materiaalista, jota ei tähän asti ole ollut julkisesti saatavilla tai joka ei ole käytössä olevilla välineillä yhdisteltävissä: hallinnossa prosessoimaton tieto voi olla huomattavasti tärkeämpää kuin pitkälle prosessoitu (ks. Snellen 2001). Tämä haastaa julkishallinnon uudistamaan päätöksentekoon liittyviä eriaikaisia prosesseja ja toimintatapoja eri foorumeilla. Huomion kohteeksi nousee tällöin erityisesti dokumentaatio sekä ketkä prosessissa ovat toimijoita.

Äänestyspäätöksen ja taustamateriaalin ongelmaa on pohdittu esimerkiksi New Yorkissa jo vuonna 1973 toteutetun kaupunkisuunnittelukokouksen yhteydessä. Ensimmäistä kertaa käytettiin tehokkaasti eri joukkoviestimiä ja lukuisia erilaisia tapoja ihmisten sitouttamiseksi kaupunkisuunnitteluun, tiedon jakamiseksi ja vaihtoehtojen erittelemiseksi. Välineinä käytettiin esimerkiksi kirjoja, eri televisiokanavilla esitettyä dokumenttielokuvaa, sanomalehtiartikkeleita ja kyselyitä sekä erimuotoisia julkisia kokoontumisia kaupungilla, kouluilla ja eri yhteisöissä. Keskeinen huomio oli, että taustainformaatioon tutustuminen vaikutti merkittävästi äänestäjien tekemiin sisällöllisiin valintoihin. (Becker & Slaton 2000, 80)

Halu ja uskallus käyttää teknologiavälitteistä viestintää poliittisen keskustelun moninaistamiseen ja syventämiseen on yhä vähäistä. Esimerkiksi eräässä kokeilussa tehtiin mahdollisimman helpoksi saada palstatilaa Internetissä ja samalla vaikuttaa agendaan ja esitellä omia näkemyksiään (Dutton ym. 1999). Pitkälle jalos-

tetusta palvelusta huolimatta muussa mediassa jopa vähälle huomiolle jääneet ehdokkaat vaikuttivat jokseenkin haluttomilta tuomaan omia aiheita keskusteluun tai näkemystään toisten näkemysten rinnalle. Tämä liittyy laajaan kysymykseen siitä, ovatko julkishallinnon edustajat tai poliittiset ehdokkaat halukkaita nykyistä julkisempaan, moniäänisempään ja dokumentoidumpaan äänestäjää paremmin palvelemaan tiedonjakamiseen.

Näyttää siltä, että vielä tällä hetkellä esityslistojen luonteista materiaalia pidetään keskeisenä päätöksenteon valmisteluvaiheelle. Esimerkiksi Kuntaliiton WWW-viestinnän ohjeet (Kuntaliitto 2001) rinnastavat päätöksenteon valmisteluvaiheen informaation ja päätöksentekoelementtien esityslistat. Ohjeistostakin on luettavissa, että vallitsee erilaisia käsityksiä päätöksenteon hetkestä ja todellisista päätöksentekijöistä. Tällä hetkellä Internetin kautta julkiseksi saatetun esityslistan ajatellaan riittävän tekemään "pätöksentekoprosessista läpinäkyvää ja havainnollista" (mt. 2001, 18). Tämä voi olla ensimmäinen vaihe asetetun tavoitteen saavuttamisessa, mutta ei vielä tämänmuotoisena avaa kansalaiselle päätöksentekoprosessia kokonaisuudessaan.

Keskusteluareena. Kun elektronista asiointia täydennetään ennalta määrittelmättömällä ja rajoittamattomalla mahdollisuudella vaihtaa mielipiteitä ja ajatuksia käyttäjistä muodostuvan ryhmän kanssa tai seurata heidän välistä keskusteluun, voidaan puhua keskusteluareenasta. Keskusteluareenat kokoavat eri tavoin muodostuneita sekä erilaisia tavoitteita ja päämääriä toteuttavia ryhmiä. Areenoilla voidaan yhdeltä monelle suuntautuvan viestinnän sijaan tarjota mahdollisuus monen henkilön väliseen viestintään (esim. Ruberg ym. 1996). McGrath ja Hollingshead (1994) toteavat, että teknologian käyttämisestä hajautetun ryhmän toiminnan tukemiseen perustellaan usein jollakin seuraavista tekijöistä. Teknologian avulla voidaan esimerkiksi tukea ryhmän tehtävän suorittamista, ylittää ajan ja paikan rajoituksia sekä lisätä pääsyä informaation lähteille.

Keskusteluareenoita tarjoavat julkisen sektorin ja talouselämän organisaatiot sekä voittoa tavoittelemattomat yhteisöt. Keskusteluareenoilla palveluntarjoaja siirtyy usein taka-alalle ja keskustelijat saavat toiminnan tuottajan roolin autonomisuuden asteen lisääntyessä. Keskusteluareena säilyy kuitenkin täysin palveluntarjoajan vallassa esimerkiksi toimintaympäristön tarjoamisen (fasilitoinnin), keskustelun ohjaamisen (moderoinnin), tarkkailun (monitoroinnin) ja joissain tapauksissa sensuroinnin välityksellä.

Miltei jokainen tietokoneen ja Internet-yhteyden käyttäjä voi hakeutua poliittisille keskusteluareenoille. Areenoilla keskustelu on täysin riippuvaista käyttäjien erilaisista osallistumisstrategioista. Käyttäjät voi pitäytyä muiden puheenvuorojen seuraajana tai informaation etsijänä ja kokea tämän itselleen sopivaksi muodoksi osallistua. Aktiivisista keskustelijoista suuri osa panostaa puheenvuorojen tuottamiseen. Vähemmistöön jäävät käyttäjät, jotka sekä ottavat omista puheenvuoroissaan huomioon aiemmat puheenvuorot että pyrkivät edistämään keskustelua. Tähän vaikuttaa luonnollisesti kulloisenkin verkkokeskustelun tempo. Mitä asynkronisempi keskustelu on, sitä tarkemmin keskusteluun osallistuja voi periaatteessa valmistella ja tietoisesti huomioida aikaisemmat puheenvuorot sekä suunnitella omat reagoitinsa pyrkien täyteen vuorovaikutukseen. Mitä reaaliaikaisempi keskustelu on, sitä spontaanimmaksi ja valmistelemattomammaksi reaktiot muotoutuvat. (esim. Kalakota & Whinston 1996; Rintel & Pittam 1997; Walther 1996)

Koska osallistujilla ei ole tarkkaa tietoa muiden henkilöllisyydestä tai edes määrästä, debatti jää usein kohdistamattomaksi tai yleiselle tasolle. Osa saattaa

pitää tätä tasoa riittävänä varsinkin, jos tavoitellaan sosiaalista keskustelua ja kanssakäymistä. Kaiken kaikkiaan keskusteluareenoja leimaa intensiteetin vaihtelu ja sykliisyys. Esimerkiksi osallistujien taaja vaihtuminen vaikuttaa ryhmän toimintaprosessiin, jossa ryhmä määrittelee keskustelun tavoitteet, keskustelijoiden roolit ja sitoutumisen asteen. Niinpä uudet keskustelijat saattavat tuoda keskusteluun puheenvuoroja, joita on jo aiemmin käsitelty tai jotka eivät oleellisesti liity keskusteluun. Tarvitaan taas riittävä määrä uusia osallistujia keskustelun tavoitteiden määrittämiseksi ja uudelleen virittämiseksi. Intensiivisyyttä voidaan pyrkiä hallitsemaan ohjatummassa ja dokumentoidummassa keskusteluympäristössä esimerkiksi puheenjohtajuuden tai puheenvuoroista muodostuvan (poliittisen) muistin avulla. (Wilhelm 2000; myös Berghele 2000) Tällöin keskustelijat tietävät koko prosessin ajan, ketkä siihen osallistuvat, mikä on keskustelun tavoite ja kenen tai keiden toiminnan suuntaa keskustelulla pyritään ohjaamaan.

Keskusteluareenoita leimaa vakiintunut ajatus toiminnan interaktiivisuudesta. Interaktiivisuus teknologiavälitteisessä viestinnässä on kuitenkin hyvin problemaattinen käsite. Interaktiivisuuden perusmuotona nähdään useimmin ihmisten välinen vuorovaikutus, jolloin teknologian roolina on vuorovaikutuksen mahdollistaminen. Toisinaan interaktiolla viitataan myös ihmisen ja teknologian väliseen vuorovaikutukseen. On tärkeää huomata, että interaktiivisuus on piirre, jota voi olla enemmän tai vähemmän, ja että se ei ole teknologian ominaisuus (Rafaeli & Sundweeks 1997), vaan ennemminkin teknologiat sisältävät interaktiivisen käytön potentiaalia (Näränen 1999). Tämä voi näyttäytyä ensinnäkin kaksisuuntaisena viestintänä, joka ei ole vuorovaikutteista; toisaalta on reaktiivista eli kvasi-vuorovaikutteista viestintää ja kolmas muoto on täysi vuorovaikutus. (Rafaeli 1988; myös Hansen ym.1996; Isotalus 1998a; Thompson 1994)

Täydelle vuorovaikutukselle on ominaista mahdollisuus vuorovaikutusroolien vaihtumiseen ilman, että se on automaattista. Viestin lähettäjän ja vastaanottajan roolien pitäisi siis olla mahdollista vaihtua yhtä sujuvasti kuin kahdenkeskisesä keskustelussa. Interaktiivisuus myös vaatii, että viestijät reagoivat toisiinsa. Reagointia on kahdenlaista: säännöllistä reagointia, jolloin reagoidaan edelliseen sanomaan ja reagointia, joka sisältää myös edelliset reaktiot. (Rafaeli 1988) Täydessä interaktiossa on kysymys jälkimmäisestä reagoinnin muodosta. Vuorovaikutuksessa ei siis riitä, että reagoidaan ainoastaan edelliseen ärsykkeeseen, vaan täysi vuorovaikutus sisältää myös kyseisen vuorovaikutustilanteen historian eli reagoidaan myös kaikkiin edellisiin viesteihin. Rafaeli ja Sundweeks (1997) ovat täsmentäneet, että vuorovaikutus on laajuus, missä määrin sanomat liittyvät toisiinsa ja missä määrin sanomat kertovat suhteestaan edellisiin sanomiin.

Selvää ei myöskään ole, kuinka täysi interaktio verkkomediassa ilmenee. Downes ja McMillan (2000) näkevät interaktiivisuudelle ominaisena viestinnän kaksisuuntaisuuden, viestinnän ajoituksen joustavuuden, viestintäympäristön luoman tunnun paikasta, osanottajien kontrollin viestintäkokemuksesta, viestinnän reagoivuuden sekä fokuksen olemisen informaation vaihdossa. Verkkomedian vuorovaikutteisuuden näkökulmasta keskeisiksi nousevat sivujen leikinomaiset piirteet, käyttäjän valinnanmahdollisuudet, mahdollisuudet kytkeytyä sivujen kautta muuhun maailmaan sekä sivujen keinot kerätä informaatiota käyttäjästä ja viestinnän vastavuoroisuudesta (Ha & James 1998). Tällaisten interaktiivisuutta osoittavien piirteiden tarkastelu on tavallista, mutta yhtä tavallista on, että piirteet vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Mitään vakiintunutta interaktiivisuuden piirteiden kokoelmaa ei siis ole.

Teknologiavälitteisen poliittisen viestinnän näkökulmasta on mielenkiintoista tarkastella, millaisia keskusteluareenoita äänestäjille tarjotaan vaalien aikana. Suomessa ensimmäiset vaalit, joissa ehdokkailla oli omia verkkosivuja, olivat Eu-

roopan parlamentin edustajien vaalit vuonna 1996. Huomionarvoista on, että Suomi oli edelläkävijämaiden joukossa uuden kampanjafoorumin käyttöönotossa. Noiden vaalien yhteydessä verkkosivujen interaktiivisuuden edistynein muoto oli pyytää lähettämään sähköpostia ehdokkaalle, ja sitäkin pyydettiin ainoastaan neljänneksellä sivuista (Isotalus 1998b). Kaiken kaikkiaan kokemuksia on vasta erittäin lyhyeltä ajanjaksolta. Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa ehdokkaiden verkkosivuista 22 % ei ollut lainkaan interaktiivisia, 75 % sivuista oli mahdollisuus lähettää sähköpostia ehdokkaalle ja 3 % sivuista oli sellaisia, joissa jonkinlainen kaksisuuntainen dialogi oli mahdollista esimerkiksi kysymys- ja vastauspals-tan avulla (Carlson 2000). Vuoden 2000 presidentinvaaleissa lähes kaikilla ehdok-kailla oli verkkosivuillaan osasto, jossa he vastasivat sähköisesti lähetettyihin ky-symyksiin. Interaktiivisuutta oli myös pyritty tuomaan sivujen viihteellisiin ele-mentteihin erilaisten äänestysten tai kilpailujen muodossa (Isotalus 2000). Verk-kosivujen vuorovaikutteisuus on siis lisääntynyt pikku hiljaa vaali vaalilta, mutta edelleen se on hyvin rajoittunutta. Kukaan ehdokas ei ole tainnut Suomessa ko-keilla esimerkiksi reaaliaikaista keskustelua web-sivuillaan. Julkishallinnossa on jo testattu reaaliaikaista ministerin ja kansalaisten välistä keskustelukanavaa osana prosessoinnissa olevan kysymyksen työstämistä.

Vaaleihin liittyviä web-sivuja tarkastelemalla voidaan todeta, että teknologia-välitteisen poliittisen viestinnän alueella käytetään elektronisen julkaisemisen mahdollisuuksia hyvin niukasti eikä täten produktiivista keskustelua tueta. Kui-tenkin sivuilta saattaa löytyä yksittäisen ehdokkaan sähköpostiosoite, joka vihjaa mahdollisuudesta vuorovaikutukseen toisen viestintävälineen avulla. Selvitettäes-sä vuoden 2000 kunnallisvaaliehdokkaiden halukkuutta, valmiutta ja tapoja käyt-tää sähköpostia vaalifoorumina (Aarnio ym. 2000) huomattiin, ettei sähköposti ollut millään muotoa vakiintunut yhteydenpitoväline ehdokkaan ja mahdollisen äänestäjän välillä ainakaan näissä kunnallisvaaleissa. Vaikka sähköposti tarjoaa mahdollisuuden todelliseen vuorovaikutukseen lähestyjän kanssa, mahdollisuu-teen ei tartuttu. Yhteydenottajan ratkaistavaksi jätettiin, halusiko tämä jatkaa keskustelua. Tässä tapauksessa sähköpostikaan ei kompensoinut web-sivujen vuorovaikutuksen muodostamisen ja ylläpitämiseen ongelmia. Kunnallisvaalieh-dokkaat pitäytyivät sähköpostivastauksissaan lähes perinteisen kirjeen formaatis-sa, jolloin todellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus taantui elektronisen asioin-nin tasolle selkeästi kaksisuuntaiseksi muttei ollenkaan interaktiiviseksi.

Moniääninen politiikka

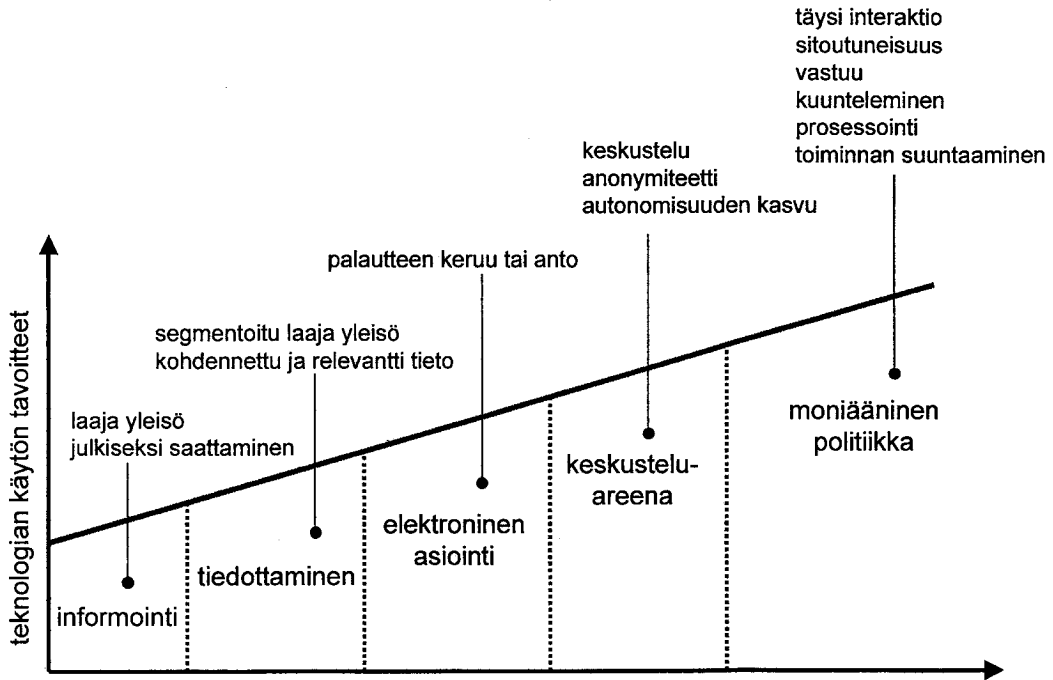
Tällä hetkellä laajasti käytössä oleva teknologiavälitteinen poliittisen viestinnän foorumi on web-sivuille tuotettu keskusteluareena, joka laajimmillaan sisältää myös informoinnin, relevantin tiedottamisen ja elektronisen asioinnin. Erityisesti sellaiset järjestöt ja yhteisöt, jotka eivät halua tai voi seurata institutionaalisen politiikan vakiintuneita toimintamalleja, ovat löytäneet keskusteluareenoista jul-kisen kanavan tuottaa ja esittää vallitseville agendoille ja sisällöille vaihtoehtoja. Kansalaistoiminta käyttää keskusteluareenaa muodostaakseen ja muokatakseen yleistä mielipidettä. Näin kansalaistoiminta kerää samanmielisiä areenalle ylläpi-täjän asettamien päämäärien tai näkemyksien vahvistamiseksi. Tällä tavoin pyri-tään välittämään edelleen näkemyksiä laajemman yleisön ja poliittisten institu-tioiden keskustelujen ja päätöksenteon käyteaineeksi tai painostamiseksi. Ver-kossa syntyy erilaisia liittolaisia neuvottelujen tuloksena (Vehviläinen 2000), eri-laisia konstellatioita, jotka murtavat perinteiset poliittiset toimijat ja ky-seenalaistavat interaktiivisuuden käsitteen, jos toimija on verkosto.

Vaikka keskusteluareenat antavat mahdollisuuden haastaa vallitsevia poliittisia näkemyksiä, keskusteluareenoilla toteutuu edelleen vaivalloisesti täysi interaktio ja moniääninen poliittinen keskustelu vaihtoehtoja esittävien ja institutionaalisen politiikan toimijoiden välillä. Keskeinen kysymys onkin, kuinka paljon institutionaalisen politiikan toimijat antavat tilaa vaihtoehtojen esittämiselle ja mikä nimetään keskusteluksi. Esimerkiksi kuntaliiton WWW-viestinnän ohjeet nostavat esiin web-sivut, joilla kaupunginvaltuuston jäsenet ja varavaltuutetut keskustelevat keskenään ja kuntalaisille annetaan mahdollisuus seurata keskustelua: "Kuntalaiset voivat osallistua keskusteluun lähettämällä kysymyksiään --- Keskustelu on lähtenyt käyntiin vilkkaasti" (Kuntaliitto 2001, 20). Kuntalaisen keskustelu osoittautuu tässä tapauksessa mahdollisuudeksi seurata ja aktiivisimmillaan kysyä, jolloin kuntalaiselle voi pahimmillaan tässäkin välineessä jäädä sivusta seuraajan rooli. Tavoitteellisimmillaan 2000-luvun demokratiakeskustelu painottaa ennemminkin kansalaisten vaikuttamisen ja osallistumisen moniäänisyyttä.

Moniääninen politiikka merkitsee kuitenkin yhteistä agendan asettamista puhumisen, kuuntelemisen ja vastaamisen keinoin eli dialogia, jossa perusteluja, suostuttelua, neuvottelua, priorisointia ja vaikuttamista käyttäen tavoitellaan yksimielisyyttä eriävien mielipiteiden kesken. Erityisesti aktiivinen, prosessoiva kuunteleminen on välttämätöntä, jotta eriävistä mielipiteistä kyetään jalostamaan yhteistä mielipidettä. (esim. Aarnio 1998) Moniäänisessä politiikassa osallistujien oletetaan ymmärtävän toimintansa ja päätöksenteon seuraukset. Ennen kaikkea moniääninen politiikka tavoittelee julkisuudessa tietyn toiminnan suuntaamista. (Habermas 1992; teledemokratian osalta ks. Anttiroiko 2001; Becker & Slaton 2000; Rash 1997; Wilhelm 2000)

Moniäänisyyden problematiikkaa ei siis pyritä ratkaisemaan ainoastaan teledemokratiassa. Moniäänisyys on jatkuvasti demokratiaprojektin keskiössä. Teledemokratian näkökulmasta moniäänisen politiikan tavoittelu merkitsee käytännössä sitä, toteutetaanko tai edes edistetäänkö teknologian avulla moniäänisen politiikan laadullisia kriteereitä, kuten täyttä interaktiota, sitoutuneisuutta, vastuuta, kuuntelemista, prosessointia tai vaikkapa toiminnan suuntaamisen mahdollisuutta. Normatiivisimmillaan länsimaisen demokratian yleinen periaate voidaan tiivistää hyvin abstraktiin käsitykseen, jonka mukaan jokaisella (asianosaisella) tulee olla mahdollisuus tavalla tai toisella osallistua poliittiseen päätöksentekoon ja arvioida, millaisia seurauksia ja vaikutuksia päätöksestä itse kunkin intresseille ja elämälle koituisi (Dahl 2000; Habermas 1992; Held 1995). Periaatetta ei voi kuitenkaan kääntää vaatimukseksi suorasta demokratiasta nykyaikaisissa monimutkaisissa yhteiskunnissa. Siten siitä ei voi myöskään päätellä, että vuorovaikutuksen nimiin vannova uusi viestintäteknologia jollakin poikkeuksellisella tavalla ratkaisisi demokratian ongelmia. Demokratia on kuitenkin vain yksi mahdollinen, joskin äänekkäästi puolustettu poliittinen versio monimutkaistuneen maailman hallintapyrkimysten joukossa. Demokratian periaatteisiin lasketaan monin paikoin itsestäänselvyytenä julkisuusperiaate, joka vaihtelee päätöksentekoprosessien (vähintään päätösten ja perusteiden) julkisuuden vaatimuksista aina käsityksiin, joissa julkisuudessa käytävä keskustelu on itse osa poliittista päätöksentekoa, ja jossa limittyvät siis toisiinsa edustuksellinen ja poliittiselle järjestelmälle tyypillinen sekä toisaalta kansalaisyhteiskunnallinen keskustelu.

Yksi näkemys (tele)demokratian tulevaisuudesta kiinnittää huomiota siirtymiseen ajan myötä teledemokraattisempaan päätöksentekoon. Teknologian käyttö lisääntyy koko ajan ja käyttäjät oppivat ja tottuvat teknologiavälitteiseen toimintaan esimerkiksi opiskeluun ja työhön liittyen. Tätä kautta edellytykset teledemokratian toteuttamiselle paranevat. Teknologia teledemokratiaan on jo ole-

Kuvio 2 Teledemokratian tavoitehierarkia, moniäänisen politiikan tavoite

massa. Pelkkä teknologia ei tuota teledemokratiaa, vaan sen ohella teledemokratiaa edistävät tai estävät valitut toimintalinjat ja -tavat, globaali talous ja tietoyhteiskunnan kansalaisen taidot. (Igbaria 1999) Tulkintojen teknologiasta ja muista teledemokratiaprojektien edistäjistä tai estäjistä sekä niiden vaikutuksista demokraattiseen politiikkaan tulisi antaa myös olla moniäänisiä.

Kirjallisuus

- Aarnio, Eeva (1998)
Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: SoPhi.
- Aarnio, Eeva, Jari Hoffrén, Eeva Jokinen, Mikko Jäkälä, Jari Järvinen & Ilkka Kuukka (2000)
Ajatko vaalikoneella voittoon? Keski-suomalainen: Sunnuntaisuomalainen 130:347, 24.
- Anttiroiko, Ari-Veikko (2001)
Toward the European Information Society. Communications of the ACM 44:1, 31-35.
- Anttiroiko, Ari-Veikko (1998)
Tietoyhteiskunta ja kunnallinen demokratia. Hallinnon tutkimus 17:3, 192-210.
- Aurigi, Alessandro & Stephen Graham (1998)
The 'Crisis' in the Urban Public Realm. Teoksessa Brian D. Loader (ed.) Cyberspace Divide: Equality, Agency and Policy in the Information Society. London: Routledge, 57-80.
- Barber, Benjamin R (1998)
Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy. Political Science Quarterly 113:4, 573-589.
- Becker, Ted (2001)
Rating the Impact of New Technologies on Democracy. Communications of the ACM 44:1, 39-43.
- Becker, Ted & Christa Daryl Slaton (2000)
The Future of Teledemocracy. Westport: Praeger.

- Berghel, (2001)
Digital Politics 2000. *Communications of the ACM* 43:11, 17-22.
- Bohman, James & William Rehg (eds.) (1997)
Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics. Cambridge: The MIT Press.
- Brosnan, Mark (1998)
Technophobia: The Psychological Impact of Information Technology. London: Routledge.
- Carlson, Tom (2000)
Partier och kandidater på väljarmarknaden. Åbo: Åbo akademis förlag.
- Dahl, Robert A. (1987)
Democracy and Its Critics. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. (2000)
On Democracy. New Haven: Yale University Press.
- Djupsund, Göran & Tom Carlson (2001)
Catching the "Wired Voter". Paper presented at the 15th Nordic Conference on Media and Communication, Reykjavik, Iceland, 11-13.8.2001.
- Dunn, John (ed.) (1992)
Democracy. Oxford: Oxford University Press.
- Downes, Edward J. & Sally J. McMillan (2000)
Defining Interactivity. *New Media & Society* 2:2, 157-197.
- Dutton, William H. (1994)
Lessons from Public and Nonprofit Services. Teoksessa Frederick Williams & John V. Pavlik (eds.) *The People's Right to Know: Media, Democracy and the Information Highway*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 105-137.
- Dutton, William H., Anita Elberse & Matthew Hale (1999)
A Case Study of a Netizen's Guide to Elections. *Communications of the ACM* 42:12, 49-54.
- Fishkin, James S. (1991)
Democracy and Deliberation. New Haven: Yale University Press.
- Ha, Louisa & James E. Lincoln (1998)
Interactivity Re-examined. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 42:4, 456-473.
- Habermas, Jürgen (1992)
Faktizität und Geltung. Frankfurt/M: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen (1998)
The Inclusion of the Other. Cambridge (US): the MIT Press.
- Hagen, Martin (1997)
A Typology of Electronic Democracy. Saatavissa on-line muodossa osoitteessa:
http://www.uni-giessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_en.htm. Viitattu 30.8.2001.
- Hanssen, Lucien, Nicholas W. Jankowski & Reinier Etienne (1996)
Interactivity from the Perspective of Communication Studies. Teoksessa Nicholas W. Jankowski & Lucien Hanssen (eds.) *The Contours of Multimedia*. Luton: John Libbey Media, 61-73.
- Hatab, Lawrence J. (1995)
A Nietzschean Defense of Democracy. Peru Illinois: Open Court.
- Held, David (1987)
Models of Democracy. Cambridge: Polity Press.
- Held, David (1995)
Democracy and the Global Order. Cambridge: Polity Press.
- Held, David & Christopher Pollitt (1986)
New Forms of Democracy. London: Sage.
- Hoffman, Lance J. & Lorrie Cranor (2001)
Internet Voting for Public Officials: Introduction. *Communications of the ACM* 44:1, 69-71.
- Hoffrén, Jari (2000)
Demokraattinen eetos – rajoista mahdollisuuksiin? Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Igbaria, Magid (1999)
The Driving Forces in the Virtual Society. *Communications of the ACM* 42:12, 64-70.
- Isotalus, Pekka (1998a)
Television Performance as Interaction. *Nordicom Review* 19:1, 175-183.
- Isotalus, Pekka (1998b)
Eurohdokkaat kotisivuillaan. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) *Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa*. Jyväskylä: Atena, 152-171.
- Isotalus, Pekka (2000)
Internet and Presidential Campaigning in Finland. Poster presented at the NCA's Annual Convention, Seattle, 9-12.11.2000.
- Jay, Timothy B. (1981)
Computerphobia: What To Do About It? *Educational Technology* 21:14, 47-48.
- JUHTA (2000)
Julkishallinnon WWW-sivuston suunnittelun ohjeet. JHS 129. Saatavissa on-line muodossa osoitteessa:
<http://www.intermin.fi/juhta/suosituksset/jhs129.htm>. Viitattu 26.6.2001.
- Jääskeläinen, Markku J. & Tapio Pekkola (2000)
Kampanja jonka ei pitänyt onnistua. Helsinki: Otava.
- Kalakota, Ravi & Andrew B. Whinston (1996)
Frontiers of Electronic Commerce. Reading: Addison-Wesley.
- Kuntaliitto (2001)
Kuntien www-ohje. Saatavissa on-line muodossa osoitteessa:
<http://www.kuntaliitto.fi/viestinta/wwwohje.htm>. Viitattu 26.6.2001.

- Markus, Lynne M. & Daniel Robey (1988)
Information Technology and Organizational Change: Causal Structure in Theory and Research. *Management Science* 34:5, 583-598.
- Masuda, Yoneji (1981)
The Information Society as Post-industrial Society. Tokyo: World Future Society.
- McGrath, Joseph E. & Andrea B. Hollingshead (1994)
Groups Interacting with Technology: Ideas, Evidence, Issues, and an Agenda. Thousand Oaks: Sage.
- Mohen, Joe & Julia Glidden (2001)
The Case for Internet Voting. *Communications of the ACM* 44:1, 72-85.
- Nurmi, Hannu (1987)
Comparing Voting Systems. Dordrecht: D. Reidel.
- Näränen, Pertti (1999)
Interaktiivisuus mediautopiana ja televisiojournalismin mahdollisuudet. *Tiedotustutkimus* 22:4, 50-61.
- Orlikowski, Wanda J. (1992)
The Duality of Technology: Rethinking the Concept of Technology Organizations. *Organization Science* 3:3, 398-427.
- Parry, Geraint & Michael Moran (1994)
Democracy and Democratization. London: Routledge.
- Phillips, Deborah M. & Hans A. von Spakovsky (2001)
Gauging the Risks of Internet Elections. *Communications of the ACM Vol* 44:1, 73-85.
- Pietilä, Veikko (2001)
Yleisönsasto ja Internet keskusteluareenoina. *Tiedotustutkimus* 24:2, 18-33.
- Rafaeli, Sheizaf (1988)
Interactivity: From New Media to Communication. Teoksessa Hawkins, Robert P., John M. Wiemann & Suzanne Pingree (eds.) *Advancing Communication Science*. Newsbury Park: Sage, 110-134.
- Rafaeli, Sheizaf & Fay Sudweeks (1997)
Networked Interactivity. *Journal of Computer Mediated Communication* 2:4.
- Rash, Wayne Jr. (1997)
Politics on the Nets: Wiring the Political Process. New York: Freeman.
- Rintel, E. Sean. & Jeffery Pittam (1997)
Strangers in a Strange Land: Interaction Management on the Internet Relay Chat. *Human Communication Research* 23:4, 507-534.
- Ruberg, Lorena F., David M. Moore & C. David Taylor (1996)
Student Participation, Interaction, and Regulation in Computer-mediated Communication Environment: A Qualitative Study. *Journal of Educational Computing Research* 14:3, 243-268.
- Sartori, Giovanni (1987)
The Theory of Democracy Revisited. Chatham: Chatham House.
- Sassi, Sinikka (2000)
Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä: tutkimus Internetistä ja politiikan uusista muodoista. Helsingin yliopisto viestinnän laitos, Viestinnän julkaisuja 3. Helsinki: Yliopistopaino.
- Snellen, Ignace (2001)
ICTs, Bureaucracies, and the Future of Democracy. *Communications of the ACM* 44:1, 45-48.
- Thompson, John B. (1994)
Social Theory and the Media. Teoksessa Crowby, David & David Mitchell (eds.) *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press, 27-49.
- Vehviläinen, Marja (2000)
Gender and Information Technology. Teoksessa Mörtberg, Christina (ed.) *Where Do We Go From Here? Feminist Challenges of Information Technology*. Luleå: Luleå university of Technology, 17-74.
- Vehviläinen, Marja & Päivi Eriksson (1999)
Teknologia, strategiat ja paikalliset tulokset. Teoksessa Eriksson, Päivi & Marja Vehviläinen (toim.) *Tietoyhteiskunnan seisakkeella*. Jyväskylä: SoPhi, 7-26.
- Walthers, Joseph B. (1996)
Computer-mediated Communication: Impersonal, Interpersonal, and Hyperpersonal Interaction. *Communication Research* 23:1, 3-43.
- Watson, Richard T., Sigmund Akselsen, Bente Evjemo, & Nils Aarsæther (1999)
Teledemocracy in Local Government. *Communications of the ACM* 42:12, 58-63.
- Watson, Richard T. & Bryan Mundy (2001)
A Strategic Perspective of Electronic Democracy. *Communications of the ACM* 44:1, 27-30.
- White Paper (1995)
Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways into the 21st Century. Luxembourg: European Commission.
- Wilhelm, Anthony G. (2000)
Democracy in the Digital Age. New York: Routledge.
- Zolo, Danilo (1992)
Democracy and Complexity: A Realist Approach. Cambridge: Polity.